

Педагогічна психологія

Сагайдак Світлана Михайлівна

магістр, музичний керівник

Закладу дошкільної освіти

Сагайдак Светлана Михайловна

магистр, музыкальный руководитель

Учреждения дошкольного образования

Sahaidak Svitlana

Master's degree

Preschool Music Teacher

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті висвітлено сутність національно – культурної ідентичності у філософському та культурологічному аспектах, проаналізовано праці філософів, психологів та педагогів, присвячені означеній тематиці. На основі цілісного аналізу проблеми, у статті схарактеризовано типи, форми, функції та структуру національно – культурної ідентичності особистості.

Ключові слова: національно-культурна ідентичність, моральні цінності, наративна ідентичність.

Аннотация. В статье освещены сущность национально - культурной идентичности в философском и культурологическом аспектах, проанализированы труды философов, психологов и педагогов, посвященные указанной тематике. На основе целостного анализа проблемы, в статье охарактеризованы типы, формы, функции и структуру национально - культурной идентичности личности.

Ключевые слова: национально-культурная идентичность, нравственные ценности, нарративная идентичность.

Summary. *The article deals with the essence of national and cultural identity in philosophical and cultural aspects. The works of philosophers, psychologists and educators, who studied the subject, have been analyzed. The article describes types, forms, functions and structure of national and cultural identity of an individual, based on a comprehensive analysis of the problem.*

Key words: *national and cultural identity, moral values, narrative identity.*

Виклад основного матеріалу. У філософському та культурологічному дискурсах національно-культурна ідентичність, на жаль, є феноменом, який вивчений недостатньою мірою, і це пояснюється, зокрема, тим, що у західній філософії розвиток уявлень про ідентичність в більшості випадків було пов'язано з розглядом не національно-культурної, а особистісної ідентичності. Це на нашу думку, великою мірою викликано прагненням некласичної та посткласичної філософії подолати дискурс тотожності класичної філософії. Вітчизняна філософія, на відміну від західної, більшою мірою була орієнтована на розгляд національно-культурних проблем, тому дещо більше уваги приділено в працях саме поняттю «національно-культурна ідентичність».

Вчені неодноразово пропонували ідеї щодо неправомірності виключення з програмного поля філософії поняття «нетотожності», і, разом з тим, актуалізувалось розуміння ідентичності як переживання і конструювання людиною власне своєї індивідуальності. Так, згідно М. Серто (представника пост-структуралістського напрямку), а також його теоретичних послідовників М. Фуко і П. Бурдьє, набуття ідентичності передбачає наявність таких соціально-культурних елементів, як реалізація власної позиції за допомогою мови; удосконалення своєї мови: самоствердження в сьогоденні (минуле створено до набуття людиною

ідентичності, а майбутнє – потім). Відповідаючи на запитання: «Як набути ідентичності?», - М. Серто вважає, що на початку має відбутися самоствердження індивіда у часі та просторі. Для цього людині слід набувати потрібні вміння, позитивні якості, і, таким чином отримувати незалежність у постійно мінливих обставинах сьогодення.

Іншою умовою формування у людини ідентичності М. Серто називає опанування індивідом способів контролю, бачення самого себе у зручних, комфортних для цього просторах. Мати можливість бачити – означає передбачати, здійснювати «читання» ситуації, простору. Найбільш важливим у цьому процесі для сучасної людини постає процес оволодіння знанням для того, щоб трансформувати невизначеності в історії, завдяки чому відбувається «читання» простору, а також створення передумов для забезпечення собі гідного місця в ньому. Здійснення такої життєвої стратегії досягається за допомогою тактик. Тема повсякденних тактик займає неабияке місце в роботах М. Серто. Філософ вважає, що простір тактик – це простір «інших», шлях до набуття людиною національно-культурної ідентичності.

Поняття індивідуальності знаходиться в діалектичному зв'язку з ідентичністю. Воно вміщує велику кількість значень. З одного боку, дане питання цілком відбиває сутність ідентичності, тотожності, а, з іншого,- абсолютно відрізняється від неї. Структура ідентичності- індивідуальності бере свій початок в константній моделі, яка відповідає мінливому характеру людського існування, в той час як модель ідентичність-тотожність є доволі сталою. При цьому ідентичність- тотожність та ідентичність-індивідуальність знаходяться в діалектичних відносинах одна з одною.

Наративна ідентичність виконує роль медіатора між цими моделями, інтегруючи мінливі й динамічні елементи у тимчасову сталість. Наративна ідентичність - це ідентичність людини (персони), фігури, і вона є базовою частиною фабульної композиції. Фабульна композиція має за мету синтезувати гетерогенні елементи, пов'язані сюжети, і створити цілісну,

завершену розповідь. Таким чином, ідентичність великою мірою залежить від змісту конкретних типових ситуацій, і тому є змінною величиною. Індивід, як наративна фігура набуває своєї ідентичності з ідентичності фабули оповідання. Наративна ідентичність є, одночасно, реальною і вигаданою. Це відкрита ідентичність, яка робить будь який акт діяльності осмисленим і залишає місце для змін як у минулому, так і в майбутньому.

Е. Гідденс, який вважається прихильником «наративної філософії», у своїй роботі «Модерн і самоідентичність» прагне показати ідентичність і самоідентичність як рівноцінні явища сучасної культури. Вчений розглядає ідентичність з точки зору її континуальності в просторі і часі, а самоідентичність – як континуальність, що піддається рефлексивній інтерпретації іншою людиною.

Е. Гідденс вважає, що як ідентичність, так і самоідентичність не дані нам в процесі діяльності, а створюються і підтримуються завдяки рефлексивній активності повсякденного життя. Самоідентичність, насамперед, є передумовою онтологічної безпеки, яка становить основу для життєвої політики – найважливішого компонентна ідентичності. «Політика життя» - це, передусім, самоактуалізація, яка знаходить своє відображення в постмодерністських контекстах.

Вітчизняна філософія зробила найсуттєвіший внесок у розв'язання проблем національно - культурної ідентичності особистості, адже більшість філософів ХІХ і ХХ століть тою чи іншою мірою були стурбовані питанням самобутності душі індивіда. Проблема, зокрема, української ідентичності має також досить тривалу історію. При цьому її особливістю є традиція розглядати національно-культурну ідентичність українців у парадигмі проблем православ'я, української етнічності. Ця традиція бере свій початок від ідеології слов'янофільства і західництва ХІХ століття, а також від російських філософів- емігрантів першої половини ХХ століття. Вченими було осмислено роль православ'я в розвитку слов'янської національно –

культурної ідентичності, актуалізовані питання щодо специфіки «істинно слов'янського світогляду, сутності національної єдності.

О.С. Хомяков розкриває процес становлення національно-культурної ідентичності через життя людини, вміщене в ціннісний, соціально-зумовлений світ культури. Важливою особливістю культури є мова, яка здійснює зв'язок емпіричного світу з духовним світом особистості. У мові філософ бачить спосіб зберігання «народної душі», «на тлі» якої фіксується «живий дух життя». Завдяки мові людина усвідомлює себе як «Я», що належить до певної культури, нації, етносу. Людина – «рослина з конкретним коренем життя, вона – частина, яка є «всім» для свого народу, своєї культури. В людини живе її народ та її віра».

Тому, вважає О.С. Хомяков, сама можливість формування національно-культурної ідентичності особистості як такої знаходиться в причинному зв'язку з тими умовами, які детермінуються походженням індивіда. Підґрунтя національно-культурної ідентичності становить віра. Людина «сумує за світом», прагне до знаходження першоджерел всякої події і всякої правди, підноситься до думок про божество, і саме в ній знаходить вінець усього свого існування. Вічній істині приносить вона своє поклоніння, у всякому разі, віра є передумовою розвитку національно- культурної ідентичності індивіда. З кола віри людина вже вийти не може, тому що віра є найвищою позначкою її думок, потаємною умовою її бажань і дій, передумовою здобуття її знань. У вірі – «особисте й суспільне майбутнє, в ній – остаточний висновок щодо всієї повноти існування розумного і світового». Тому саме у вірі філософ бачить вираження цілісності й досконалості людини, потенціал для формування її національно – культурної ідентичності.

У сучасній вітчизняній культурології цікавими є дослідження С.Є.Рибакова, який стверджує на необхідності піднесення проблеми національно – культурної ідентичності на культурологічно –

антропологічний рівень дослідження. Такий підхід з точки зору вченого, може допомогти у подоланні методологічної кризи, що склалася в етнологічній науці.

Сутність пропонованого С.Є. Рибаківим антропологічного напрямку у розгляді феномену національно – культурної ідентичності полягає в тому, що в парі «нація – національність» на перше місце висувається національність. Не нація формує національність індивідів, а, навпаки,- сама нація народжується з національності як антропологічної якості. Тим самим автором дослідження передбачається, що національне в суспільстві породжується не соціальними умовами, а внутрішніми чинниками, детермінантами творчої особистості.

Таким чином, національна – культурна ідентичність особистості буде характеризуватися таким логічним ланцюжком: поза національні чинники – національна спільнота – національно – культурна ідентичність індивіда.

Національна культура є осередком норм і цінностей життєдіяльності нації і, тим самим, виконує своє призначення інструменту виживання та орієнтації суб'єкта у світі, постає засобом визначення людиною своєї національної сутності. З метою адекватного розуміння національно – культурної ідентичності важливим також є звернення до поняття «способу життя» представників нації, в якому конденсуються їх національно – культурні особливості. Проте, слід сприймати реальних людей і конкретну особистість не тільки в якості об'єктів впливу на особливості нації, але й як цілком реальні суб'єкти формування й прояву своєї національно – культурної ідентичності.

Література

1. Безкоровайна О.В. Особистісне самоствердження у контексті професійного вдосконалення і життєвих перспектив в ранньому юнацькому віці / О.В. Безкоровайна // Оновлення змісту, форм та

- методів навчання і виховання в закладах освіти. Вип.37. Рівне: РДГУ, 2007. С. 15-19.
2. Бердій Т. Співвідношення етнічної й національної ідентичності / Т. Бердій // Ідентичність у сучасному вимірі: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. С. 18-19.
  3. Бех І.Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. 2013. №3. С.42-49.
  4. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн.1: особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / Іван Дмитрович Бех. К.: Либідь, 2003. 280 с.
  5. Простір національних ідентичностей в Україні: траєкторії формування та відтворення (методологія та методика дослідження) // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць. Випуск 16. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2010. С. 180-185.
  6. Історія української культури. URL: http://pidruchniki.com/1376102556994/kulturologiya/natsionalna_kultura_skladova_svitovoyi_kulturi)
  7. Безкоровайна О.В. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці: монографія / Ольга Володимирівна Безкоровайна. Рівне: Видавець Олег Зень, 2009. 470 с.
  8. Бондаренко З.П. Соціалізація студентів у волонтерській роботі / З.П. Бондаренко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. Вип. 13.кн. 1. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2009. 600 с.
  9. Бордюк В.М. Ціннісно-смилова природа самовизначення старшокласника / В.М. Бордюк, К.В.Бабак // оновлення змісту, форм та

- методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ. Вип. 37, 2007. С. 28-31.
10. Вербець В.В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: монографія / В.В. Вербець. Острог. Рівне: РДГУ, 2005. 383 с.
  11. Глива Є. Вступ до психотерапії: навчальний посібник / Є. Глива. Остог-Київ, 2004. 530 с.
  12. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність / Ольга Гнатюк. К.: Критика, 2005. 528 с.
  13. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія / Козловець М.А. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009.- 618 с.
  - Михальчук Н.О. Психологія читання та розуміння літературних творів старшокласниками: монографія / Наталія Олександрівна Михальчук. К., ТОВ «Принт Хауз», 2012. 368 с.
  14. Мороз О.Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. пос. для молодих викладачів, аспірантів і майбутніх магістрів / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко. К.: НПУ, 2003. 268 с.
  15. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л.Нагорна // НАНУ Ін-тут політичних і етнонац. досліджень. К., 2002. 272 с.
  16. Солнишкіна А.А. Ідентифікаційні стратегії в сучасному суспільстві: соціокультурний контекст / А.А. Солнишкіна // Публічне управління: теорія та практика. № 3-4. 2010. С. 385-393.
  17. Хабермас І. Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії І.Ю. Хабермас. Л., 2006. С. 45.
  18. Черниш Н. Варіації на тему ідентичності для соціокультурного оркестру / Н. Черниш, О. Роверчак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2007. № 1. С. 33-49.